

САЛТЕВСЬКИЙ МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ – ВИДАТНИЙ НАУКОВЕЦЬ І ФУНДАТОР КРИМІНАЛІСТИКИ

8 листопада 2017 р. виповнюється 100 років від дня народження доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, провідного фахівця в галузі криміналістики та судової експертизи Михайла Васильовича Салтевського.

З ім'ям М. В. Салтевського пов'язані найяскравіші сторінки становлення й розвитку криміналістики як в Україні, так і колишньому СРСР. Михайло Васильович Салтевський є одним із фундаторів криміналістичної науки. Немає такого розділу в криміналістиці, де б Михайло Васильович не зробив свій вагомий науковий внесок у його формування, подальший розвиток або вдосконалення окремих положень і концепцій.

Видатний учений-криміналіст, славетний педагог, мудрий учитель і наставник, прекрасна людина й надійний друг пройшов непростий, проте яскравий і цікавий життєвий шлях, поєднуючи любов до родини, людей і життя, наукову принциповість, професіоналізм, педагогічну майстерність високого рівня та безліч інших талантів і якостей.

Михайло Васильович Салтевський народився 8 листопада 1917 р. у селі Григорівка Новосибірської області. Після закінчення школи він навчався в медичному технікумі у м. Томськ. У 1936 р. вступив на фізико-математичний факультет Томського державного педагогічного інституту, який успішно закінчив у 1940 р. Із цього часу М. В. Салтевський розпочав свою викладацьку діяльність і до війни працював у середній школі вчителем фізики та математики.

У червні 1942 р. Михайло Васильович пішов добровольцем захищати Вітчизну (рядовим 104-го запасного стрілецького полку 39-ї запасної бригади). У липні 1942 р. старший сержант Салтевський Михайло Васильович був направлений на фронт командиром відділення артилерійської розвідки 91-го окремого артилерійсько-кулеметного батальйону 16-го укріпрайону під Ленінградом, де особисто брав участь в обороні цього легендарного міста. Михайло Васильович у складі Ленінградського, 2-го та 1-го Білоруських фронтів як командир відділення розвідки брав участь у проведенні ряду бойових операцій, у форсуванні рік Нарва, Вісла, Одер. М. В. Салтевський безпосередньо брав участь у звільненні Варшави, штурмі Берліна. Таким був бойовий шлях старшого сержанта Салтевського М. В. – від Ленінграда до Берліна. Михайло Васильович Салтевський нагороджений 14-ма державними нагородами, у тому

числі орденами «Червона зірка», «Вітчизняна війна II ступеня», «За мужність», а також медалями «За відвагу», «За оборону Ленінграда», «За звільнення Варшави», «За взяття Берліна», «За перемогу над Німеччиною», ювілейними медалями у зв'язку з Перемогою у Великій Вітчизняній війні.

Після війни колишній розвідник, фронтовик Михайло Васильович Салтевський приїздить до Харкова й обирає новий шлях свого життя, присвячує себе відповідальній і важкій роботі судового експерта, пройшовши шлях від наукового співробітника до завідувача лабораторії Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса. У 1948 р. М. В. Салтевський вступив і в 1951 р. закінчив Харківський юридичний інститут. Близько десяти років він очолював у ХНДІСЕ відділ фотофізичних досліджень, є автором декількох винаходів.

Першим щаблем у науковій біографії молодого вченого Михайла Васильовича Салтевського стала дисертаційна робота «Криміналістичне дослідження замків і пломб» (Харків, 1956). Творчий потенціал, працьовитість та цілеспрямованість дозволили молодому науковцю під керівництвом видатного вітчизняного криміналіста В. П. Колмакова в 1956 р. блискуче захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук¹, і в 1957 р. йому було вже присвоєно звання старшого наукового співробітника.

Із 1962 по 1971 р. науково-педагогічна діяльність М. В. Салтевського пов'язана з кафедрою криміналістики Харківського юридичного інституту, де він працював доцентом, виконував обов'язки завідувача кафедри, працював професором кафедри криміналістики. У 1970 р. успішно захистив докторську дисертацію з юридичних наук за темою «Теоретичні основи встановлення групової належності в судовій експертизі (методологічні та правові проблеми)»². Із 1971 по 1988 р. – завідувач кафедри криміналістики Київської вищої школи МВС СРСР. Із 1988 по 1996 р. – професор кафедри криміналістики Харківського юридичного інституту (нині – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого). Із 1996 по 1999 р. Михайло Васильович Салтевський очолював лабораторію «Використання досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності Академії правових наук України. У 1998 р. М. В. Салтевському було присвоєно почесне звання «За служений діяч науки і техніки України». Із 2003 по 2006 р. Михайло Васильович – професор кафедри криміналістики Національного університету внутрішніх справ України (м. Харків), а з 2006 по 2009 р. – професор кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського економіко-правового університету.

Відповідальне ставлення до своїх обов'язків, суворя внутрішня дисципліна, напружена творча діяльність допомогли М. В. Салтевському, від природи обдарованій людині, стати видатним ученим, що присвятив своє життя науково-педагогічній і практичній діяльності, інтереси якого були звернені до вирішення важливих наукових проблем криміналістики, судової експертизи та кримінального процесу.

Вагомим є внесок професора М. В. Салтевського в розвиток загальної теорії криміналістики, теорії криміналістичної ідентифікації, окремих галузей криміналістичної техніки, зокрема судової фотографії, одорології, судової акустики, слідознавства. Він розроблював нові методики дослідження доказів, криміналістичного дослідження електронних документів, комп'ютерних засобів, нових інформаційних технологій у криміналістиці та ін.

Особлива увага професора М. В. Салтевського приділялася в дослідженнях предмету, системі та методології криміналістики, новітнім напрямам досліджень криміналістичної техніки, судової експертизи, теорії доказів у кримінально-процесуальному та інформаційному праві. Як слушно зазначав один із його учнів В. Д. Берназ, у дослідженнях учителя спостерігається перехід від традиційного висвітлення сутності змісту криміналістики до інформаційно-діяльнісного. Такий підхід пронизує всі останні наукові роботи, і це правильний науковий шлях, тому що він є найбільш наближеним до реалій життя, тобто цією моделлю зроблений ще один значний крок до зближення теорії і практики, що саме по собі має важливе значення³. Істотними є наукові розробки М. В. Салтевського в криміналістичній тактиці, зокрема розроблення діяльнісного підходу в тактиці проведення окремих слідчих дій, дослідження тактичних засобів слідчої діяльності. Важливими є наукові дослідження криміналістичної методики окремих видів злочинів, спрямованих на вдосконалення судово-слідчої діяльності та оптимізацію розслідування окремих видів злочинів.

Михайло Васильович Салтевський є одним із фундаторів криміналістики, видатний учений минулого століття й наукової сучасності, діапазон і коло професійних, наукових інтересів якого були надзвичайно широкими. Наукова спадщина професора М. В. Салтевського велика та значуща. Його наукові праці добре знають і високо цінують не тільки вчені-криміналісти, а й практичні працівники. Він

¹ Салтевський М. В. Криміналістическая експертиза замков и пломб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харьков, 1956. 13 с.

² Його ж. Теоретические основы установления групповой принадлежности в судебной экспертизе (методологические и правовые проблемы): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харьков, 1969. 40 с.

³ Берназ В. Д. Михайло Васильович Салтевський – солдат, учений, педагог. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю з дня народж. проф. М. В. Салтевського (1917–2009). Одеса: Фенікс, 2012. С. 7.

є автором понад 320 наукових праць, у тому числі автором і співавтором декількох десятків монографій, підручників і навчальних посібників із криміналістики.

М. В. Салтевський велике значення приділяв підготовці науково-педагогічних кадрів, вихованню молодих науковців. Під його керівництвом захищено 5 докторських і близько 40 кандидатських дисертацій. Із повною підставою можна говорити про наукову школу професора М. В. Салтевського, учні якої продовжують справу свого вчителя, глибоко й всебічно досліджують і вдосконалюють окремі напрями сучасної криміналістики та судової експертизи.

Низка поколінь науковців і практичних працівників пам'ятають Михайла Васильовича Салтевського як талановитого вченого, вимогливого вчителя, принципову й доброзичливу людину. Його лекції з великим інтересом сприймалися студентською аудиторією, вирізнялися високою майстерністю, змістовністю, глибокими фундаментальними знаннями та водночас простотою й доступністю викладення, тісним зв'язком із судово-слідчою та експертною практикою, «живою» науковою мовою.

Професору М. В. Салтевському були притаманні високі людські якості – інтелігентність, незвичайна тактовність, душевна широта, гострий гумор, життєлюбство, чуйність, доброзичливість, незмінно відзначалися його ерудиція та інтелект. Михайло Васильович Салтевський назавжди в пам'яті учнів залишається як великий Учитель та Людина, яка була віддана високим життєвим і науковим ідеалам.

Михайло Васильович Салтевський – УЧИТЕЛЬ багатьох поколінь юристів-практиків і науковців, генератор наукових ідей, відомий, талановитий учений, безмежно відданий КРИМІНАЛІСТИЦІ. Я пишаюся тим, що, будучи аспірантом, пройшов школу молодого вченого в Михайла Васильовича Салтевського і під його керівництвом у січні 1999 р. захистив кандидатську дисертацію.

Михайло Васильович повністю віддавав свої знання, уміння, досвід своїм учням, молодим науковцям. Зерно добра та любові до науки, закладене Михайлом Васильовичем, зростає в наукових працях його учнів. Добротний і міцний фундамент, закладений М. В. Салтевським у науковій спадщині, і сьогодні допомагає в розвитку сучасної криміналістики.

Становление и развитие криминалистики в Украине и бывшем СССР тесно связано с именем профессора М. В. Салтевского. Он является одним из фундаторов криминалистической науки, поскольку нет раздела в криминалистике, где бы Михаил Васильевич не внес свой весомый научный вклад в его формирование и дальнейшее развитие. Особое внимание ученым уделялось исследованию предмета, системы и методологии криминалистики, перспективным направлениям криминалистической техники, судебной экспертизы, теории доказательств в уголовно-процессуальном и информационном праве, компьютерной информации. Существенными являются научные разработки М. В. Салтевского в криминалистической тактике, методике расследования отдельных видов преступлений. Научное наследие профессора М. В. Салтевского сегодня во многом определяет современные направления научных исследований в криминалистике.

Formation and development of Criminalistics in Ukraine and in the former USSR is closely related with the name of Professor M. V. Saltevs'kyi. He is one of the founders of Criminalistic Science, since there is no section in Criminalistics where Mikhail Vasilyevich did not make his significant scientific contribution to its formation and further development. Special attention was paid to the study of the subject, the system and methodology of Criminalistics, the prospective directions of forensic technics, forensic expertise, the theory of proofs in the criminal-procedural and information law, and to the computer information. Essential are the scientific developments of M. V. Saltevs'kyi in criminalistic tactics, in the technique of investigating certain types of crimes. The scientific heritage of Professor M. V. Saltevs'kyi today largely determines the current trends in the scientific research in Criminalistics.

Міністерство юстиції України
Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ

Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 100-річчю від дня народження доктора юридичних
наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України
М. В. Салтевського

(Харків, 7–8 листопада 2017 року)

Харків
«Право»
2017

УДК 343.98
ББК 67.52
А43

*Рекомендовано до друку рішенням ученої ради Харківського науково-дослідного інституту
судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса
(протокол № 10 від 25 жовтня 2017 р.)*

Конференція зареєстрована Українським інститутом науково-технічної експертизи
та інформації (посвідчення № 04 від 13 січня 2017 р.)

Редакційна колегія:

О. М. Ключев, директор Харківського НДІСЕ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (голова редколегії);

В. Ю. Шепітько, завідувач кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України (співголова редколегії);

Е. Б. Сімакова-Єфреман, заступник директора з наукової роботи Харківського НДІСЕ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник (відповідальний секретар редколегії);

О. О. Свідерський, заступник директора з експертної роботи Харківського НДІСЕ;

О. П. Угровецький, головний науковий співробітник Харківського НДІСЕ, доктор юридичних наук, доцент;

І. А. Петрова, завідувач лабораторії Харківського НДІСЕ, доктор юридичних наук, професор;

В. О. Ольховський, завідувач кафедри судової медицини, медичного правознавства імені засл. проф. М. С. Бокаріуса Харківського національного медичного університету, доктор медичних наук, професор;

Л. М. Дереча, учений секретар Харківського НДІСЕ, кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник;

В. В. Хоша, завідувач сектору Харківського НДІСЕ, кандидат юридичних наук;

О. Ф. Дьяченко, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

Відповідальний за випуск *О. Ф. Дьяченко*

Актуальні питання судової експертизи та криміналістики : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, проф., засл. діяча науки і техніки України М. В. Салтевського (Харків, 7–8 листоп. 2017 р.). – Харків : Право, 2017. – 240 с.

ISBN 978-966-937-278-9

Збірник містить матеріали, у яких віддзеркалено вагомий внесок М. В. Салтевського в розвиток криміналістики та судової експертизи. Особливу увагу приділено деяким дискусійним питанням теорії та практики судової експертизи, криміналістики й кримінального процесу.

Для науковців, працівників правоохоронних органів, суддів, судових експертів, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів.

УДК 343.98
ББК 67.52

ISBN 978-966-937-278-9

© ХНДІСЕ, 2017
© Видавництво «Право», 2017